

Валентина Питулић

ТРАГОМ АРХЕТИПА

ОД УСМЕНЕ КА ПИСАНОЈ РЕЧИ

БИБЛИОТЕКА
КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК
КЊИГА 37

Издавач

Друштво за српски језик и књижевност Србије

За издавача

Бошко Сувајџић,
председник Друштва за српски језик и књижевност Србије

Уредници

Зона Мркаљ
Босиљка Милић
Вељко Брборић

Рецензенти

Проф. др Бошко Сувајџић

Лектор и коректор

Мина Ђурић

Тираж

1000

Припрема и штампа

Чигоја
ШТАМПА

e-mail: office@cigoja.com
www.chigoja.co.rs

ISBN 978-86-84885-46-5

ВАЛЕНТИНА ПИТУЛИЋ

ТРАГОМ АРХЕТИПА
ОД УСМЕНЕ КА ПИСАНОЈ РЕЧИ

Београд
2010.

Увод

Свето писмо и усмено песништво

Пре него што уђемо у сложени проблем архетипске критике, намеће нам се питање њеног смисла и примене. Како је архетипове, по Нортону Фрају, најлакше проучавати у наивној, тј. конвенционалној књижевности,¹ свака интертекстуална веза уметничке књижевности и усменог стваралаштва отвара могућност њене примене. Тиме се указује потреба за проучавањем народног фолклора и осталог дела књижевности који су везани поступком преласка једне фабуле у другу. „Митови о боговима прелазе у легенде о јунацима; легенде о јунацима прелазе у фабуле трагедија и комедија; фабуле трагедија и комедија прелазе у фабуле више или мање реалистичке књижевности.“²

И у уметничкој и у народној књижевности наилазимо на вечити проблем остварења жеље, а архетипска критика разматра препреке које стоје на путу њеног остварења. Она задире у дубље слојеве човекове психе који се најчешће манифестују преко одређених „исконских слика“, односно архетипова, или универзалних симбола.³ Једно уметничко дело пружаће могућност примене архетипске критике ако у контексту садржи позајмљене моделе колективног памћења. Самим тим оно инкорпорира митолошке слојеве који, по Мелетинском, нису довољан услов да би се у новој књижевности пронашли ритуално-митолошки модели, већ би се требало ослонити на „вечно живу митску основу у самој уметничкој уобразиљи, у психологији писца“. Такав приступ миту историчари књижевности нашли су у психоанализи, нарочито у Јунговој теорији митова“.⁴

Једно од битних питања које нам се намеће у разматрању односа *Свето писмо*-усмено песништво јесте однос народног певача и библијског текста. Да ли је народни певач познавао изворни текст и на који начин је до њега долазио? Да ли је мотивска грађа долазила преко цркве и Јеванђеља

¹ „Predlażuci, dakle, mogućnost arhetipske kritike, predlażem mogućnost da se današnje komparativno i morfološko proučavanje narodnih priča i balada proširi na preostali deo književnosti,“ Northrop Frye, нав. дело, стр. 122.

² Исто, стр. 65.

³ „То што је архетип у првом реду пријатан симбол умногому објашњује лакоћу којом баллада, народне приче и пантомиме путују дилем свјета, слично као толики њихови јунаци, прелазци све оградне језика и културе.“ Исто, стр. 65.

⁴ Е. М. Meletinski, *Poetika mita*, Nolit, Beograd, стр. 105.

које се читало на служби, или преко апокрифне литературе и фресака? Тематско-идејна структура усменог песништва несумњиво показује да је народном певачу била позната садржина *Светог писма*, која је у његовој машти доживела извесну трансформацију. Наше усмено песништво, осим хришћанских, садржи и паганске слојеве, који су пренесени још из претхришћанских времена или су добили адекватну замену у хришћанским симболима.

У нашем усменом песништву уочава се палимпсестност коју чине пагански, старозаветни и новозаветни слој, до којих се долази зналачком реконструкцијом старе српске религије. Веселин Чајкановић о томе каже: „Наш народ има чудну религију: интелигенција је углавном, или потпуно апатична или скроз ирелигиозна, народна маса је исто тако, или апатична или фетиш. Наши погребни и свадбени обичаји пренесени су, непромењени и недирнути, још из бронзаног доба. Када се сабере све, ми имамо не праву религију него суперстициј.“⁵

У класификацији народних лирских песама уочавамо врсте које су нетакнуте пренете из претхришћанских времена. У њима је присутно паганско осећање живота.⁶ Зимске обредне песме, коледарске и божићне, славиле су долазак сунца, односно младог Бога, који стиже на коњу и доноси радост. У песми *Војевао бели Виде* иза јунака, белог Вида, крије се старо божанство светлости које се често помиње у обредним песмама. Бели Вид се помиње и у једној необичној бројаници у којој је опеван мотив вилиног града:

„Градила, теденом,
Бела вила, ој ладом!
Теденки
Зелен бор,
Арбански
Млад јавор,
Бели Виде, миле мој.“⁷

О старини песме сведочи и присуство виле. Поред њих, реконструкцијом старе српске религије Веселин Чајкановић долази и до веровања у тотем.⁸ Вучарске песме и песме које се певају на Јеремијин дан (1/14 маја), крију у себи тотеме у облику вука и змије. Претпоставља се да

⁵ Веселин Чајкановић, *Студије из српске религије и фолклора*, СКЗ, БИГЗ, Просвета, Партемон М. А. М., Београд, 1994, стр. 71.

⁶ Владета Јеротић, *Старо и ново у хришћанству*, Источник, Београд, 1966, стр. 6.

⁷ Миодраг Павловић, *Антологија лирске народне поезије*, Вук Караџић, Београд, 1982, стр. 38.

⁸ Веселин Чајкановић, *Стара српска религија и митологија*, СКЗ, БИГЗ, Просвета, Партемон М. А. М., Београд, 1994, стр. 67.

су ове две животиње биле тотеми Срба у доба паганства. Ако пођемо од ове претпоставке, намеће нам се питање зашто се у песмама ове животиње терају од куће. У једној вучарској песми пева се:

„Домаћине, газдо наш,
ево вука пред двор ваш!
Гони вука од куће
није добар код куће.“⁹

Веселин Чајкановић налази да у једном средњовековном документу, у којем се разни народи упоређују са појединим животињама, за Србина се каже да је вук.

Поворке јеремија певале су песме које су биле у служби терања змија од куће. Старозаветном пророку Јеремији приписивана је моћ кроћења змија.¹⁰ О присуству невидљивих сила претхришћанског времена у нашој религији Владета Јеротић каже: „Колико се још одржала амбиваленција народа према невидљивим силама – некада, пре хришћанства, добрих и злих, присутних у једном истом невидљивом духу – говори однос нашег народа према змији. Док се једних змија народ боји и мрзи их, друге су чуваркуће и бранитељке од зла (обично су ово велике змије), и то не само куће него и поља („пољарке“). Човеку који убије кућну змију прети смрт (смуку се оставља млеко!). Обожаване змија (офиолатрија) остало је из давних времена кад су змије биле божанства и када су угинулу или случајно убијену змију покривали белом крпом и закопавали у земљу као човека (и ниједну другу животињу), из страха да им дух змијин не би наудио“.¹¹

Трагови древног веровања сачувани су и у епским песмама. У песми *Вук Купиновић и Дели-бег Гром* јунаку помажу вук, змија и вила:

„Вуче Вуку ране зализује,
а гуја му траве доносаше
вила Вуку траве превијаше“.¹²

Додолске песме, крстоношке, лазарице, као и божићне, садрже у себи елементе старе религије. У овим песмама присутан је култ воде којом се човек, по паганском веровању, које је присутно и у хришћанству, чисти не само од телесне него и од духовне нечистоће. Падањем у духовну нечистоћу чини се грех и тада зле силе могу лако да савладају човека. Ово веровање налазимо у Јеванђељу по Јовану где стоји: „Али бјеше јутро,

⁹ Алија Цоговић, *Народне лирске песме Метохије*, Јединство, Приштина, 1979, стр. 29.

¹⁰ Миле Недељковић, *Годишњи обичаји у Срба*, Вук Караџић, Београд, 1990, стр. 110.

¹¹ Владета Јеротић, *Старо и ново у хришћанству*, Источник, Београд, 1996, стр. 11.

¹² Вук Стефановић Караџић, *Српске народне пјесме*, Штампарија Краљевине Србије, Биоград, 1899, књ. 6, стр. 34.

и они не уђоше у судницу да се не би опоганили, него да би могли јести вазам.¹³

Древна религија Срба заснива се на анимистичком веровању по којем све ствари имају душу, а „религијска мисао српских сељака досезала (је) и до виших сфера апстракције“.¹⁴ То веровање се задржало и у песмама које су добиле хришћанске елементе. То се види у песмама о смрти двоје драгих, када им на гробу ниче биље које симболише неуништивост душе. У народној лирици задржало се још једно старо веровање, преанимизам, односно врачање, које хришћанство сматра делом демона. Врачања су нарочито коришћена у љубавним песмама. У песми *Чини Стојанове* Стојан покушава чинима да задобије љубав Иванове сестре:

„Чини чини сеји Ивановој,
Уписује у четири књиге:
Једну пише, у ватру је баца:
„Не гор’, књиго, не гори јазијо,
„Веће памет сеје Иванове.“¹⁵

Другу књигу баца у воду, трећу у ветар, а четврту ставља себи у јастук. Магија је заснована на искуствима у којима се истина не открива разумом већ деловањем емоција на људски организам.¹⁶

У *Старом завету* врачање је сматрано великим грехом. У трећој књизи Мојсијевој стоји: „Ништа не једите с крвљу. Немојте врачати ни гатати по времену.“¹⁷ Или: „А човјек или жена у којима би био дух врачарски или гатарски, да се погубе, камењем да се заспу, крв њихова на њих.“¹⁸

И у божићним песмама, које су христијанизоване коледарске, осећа се присуство неког старог божанства. Божић је приказан као биће које долази на дан Божића:

„Божић, Божић бата,
носи киту злата,
да позлати врата,

¹³ *Biblija ili Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta* (prveo Stari zavjet Đuro Dančić, Novi zavjet Vuk Stef. Karadžić), Britansko i inozemno biblijsko društvo, Beograd, 1987, Jevanđelje po Jovanu (18; 28), str. 103.

¹⁴ Душан Бандић, *Народна религија Срба у 100 појмова*, Нолит, Београд, 1991, стр. 145.

¹⁵ Вук Стефановић Караџић, *Српске народне пјесме* I, Просвета, Београд, стр. 391.

¹⁶ Види: Бронислав Малиновски, *Магија, наука и религија*, Просвета, Београд, 1971, стр. 15–35.

¹⁷ *Biblija ili Sveto pismo Saroga i Novoga zavjeta*, Treća knjiga Mojsijeva (19;26), str. 99.

¹⁸ Исто, Treća knjiga Mojsijeva (20; 27), str. 100.

све од боја до боја
и сву кућу до краја.“¹⁹

У једној коледарској песми колеђани моле домаћина да им дода крај гајтана на чему ће молити Бога:

„Уранила, коледо! Стара мајка, коледо!
Светој цркви на јутрењу,
Сусрете је свети Петар
На јелену златорогу,
Златорогу и парогу:
„Врн’ се награг, стара мајко,
„Ево су ти гости дошли,
„Добри гости, колеђани,
„Који оде, Бога моле
„За старога за Бадњака,
„За младога за Божића.“
Слава и част домаћину!
Тебе на част, стара мајко!“²⁰

У песми су се нашли старо и ново божанство за које се колеђани равноправно моле. У неким песмама присутно је и обожавање старог, сребрног Бога као остатак веровања у подземног сребрног цара.²¹ У *Старом завету* дате су обавезе према Богу: „Не узимај узалуд имена Господина Бога својега; јер неће пред Господином бити прав ко узме име његово узалуд.“²² Под идолима се подразумева обожавање творевина људске руке. Пророк Осаија каже: „И сада једнако гријеше и граде себи лијући од сребра својега по разуму својему ликове, који су сви дјело умјетничко, а они говоре за њих: људи који приносе жртве нека цјелују теоце.“²³

Идолопоклонство, које је противно и *Старом* и *Новом завету*, присутно је у нашем усменом песништву у песмама које су, на први поглед, искључиво хришћанске.

У божићним песмама, преко култа бадњака, иза кога се крије старо божанство, присутно је идолопоклонство. Како у идолопоклонству нема

¹⁹ Владимир Бован, *Народна књижевност Срба на Косову и Метохији*, Јединство. Приштина, 1989, стр. 33.

²⁰ Вук Стефановић Караџић, *Српске народне пјесме* I, Просвета, Београд, 1969, стр. 122.

²¹ „Међу њима је, дакле, макар и делимично, остало да живи „сећање“ на тог подземног духа кога су, иначе, различито називали, најчешће сребрним царем, или, исто тако, и сребрним краљем, затим рударским царем, рударским чуварем, земаљским или подземним духом, јамским ћосом итд.“ Душан Бандић, нав. дело, стр. 168.

²² *Biblija ili Sveto pismo Saroga i Novoga zavjeta*, Друга Мојсијева (20;7), стр.61.

²³ Исто, Књига пророка Озеја (13;2), стр. 671.

праве вере, јер је то обожавање кипа који је нем и конкретан, дакле видљив, оно се у *Новом завету* сматра једном од највећих грехова.²⁴

Примањем хришћанства дошло је до промена и у нашем усменом песништву. Стара божанства су замењена хришћанским. У неким песмама стара и нова божанства заједно учествују у стварању света. У једној митолошкој песми муња дели светитељима дарове, тако да почиње њихова лагана христијанизација:

„Даде Богу небесне висине,
Светом Петру петровске врућине
А Јовану леда и снијега,
А Николи на води слободу,
А Илији муње и стријеле.“²⁵

У *Старом завету* идеје изабраног народа морају се поштовати без поговора. Свако кршење се строго кажњава. Закон, који је дошао са неба, морао се безусловно поштовати. Насупрот овоме, Исус је донео нови морал чије је основно начело љубав. Он каже: „Ходите к мени сви који сте уморни и натоварени, и ја ћу вас одморити. Узмите јарам мој на себе, и научите се од мене; јер ја сам кротак и смјеран у срцу, и наћи ћете покој у душама својијем.“²⁶

Рођењем Исуса Христа почела је нова епоха човечанства. Намеће нам се питање шта је народном певачу могло бити интересантно као мотивска грађа за усмено стваралаштво. Сам чин рађања Исуса Христа нашао је своје место у усменом песништву. И у народној песми, као у Јеванђељу, рођење предсказује сан. Народна песма, дакле, следи јевађељску причу о рођењу. Међутим, певач је значај овог догађаја појачао тако што и природа учествује у радости. Небо и земља се тресу кад Марија рађа Исуса Христа:

„Ода што се потресе
Ведро небо и земља?
Роди света Пречиста
Риста бога нашега,
Који нам је створио
Ведро небо и земљу,
И нас грешне на земљи.“²⁷

²⁴ Види: Е. В. Спекторски, *Хришћанска етика*, Св. Симеон Мироточиви, Врњачка Бања, 1992, стр. 21–30.

²⁵ Вук Стефановић Караџић, *Српске народне пјесме* I, Просвета, Београд, 1969, стр. 153.

²⁶ *Biblija ili Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta*, Evandjelje po Matiju (11:28, 29), str. 14.

²⁷ Вук Стефановић Караџић, *Српске народне пјесме* I, Просвета, Београд, 1969, стр. 138.

Народни певач не следи читаву библијску фабулу, већ у песми даје сажето, суштинско хришћанско начело. Он захваљује Христу Богу, који је створио Небо и Земљу *и нас грешне на земљи*. У песми *Рођење Христово* народни певач даје своју визију односа Бог – човек. Сви који имају веру доћи ће пред Бога. Овде се посебно намеће проблем страха, који је уочљив у верским песмама:

„Све ће доћи пред Бога,
Са страхом ће стајати,
И с опрезом гледати
Гди ће Господ судити
свим праведним и грешним.“²⁸

Питање је колико се наш човек ослободио старозаветног Бога, који прети, а колико је прихватио новозаветну суштину Бога, који је љубав. Новозаветни страх садржи у себи и појам сопствене савести и послушавање Бога у себи, а не само слепу послушност према Ономе који је изван човека, а о чему Владета Јеротић каже: „Ова друга врста страха, када се већ зна за закон, умногоме је ублажила, иако не сасвим отклонила, онај први облик страха, који бисмо могли назвати прастрahом. У овој другој врсти страха човек више није тако немоћно изручен непознатим силама оног другог, њиховој ћудљивости, променљивости и неочекиваности, већ сада зна – ако се буде држао Закона Божијег, његов страх од Бога, иако не може никад сасвим да ишчезне, биће умањен, подношљив и разумљив.“²⁹

У једној народној песми Богородица отвара груди и тако рађа Исуса Христа. И крштење Исуса Христа било је интересно за народног певача. У Јеванђељу по Марку Јован Крститељ говори народу о крштењу, чији је смисао очишћење од греха. Он читаву јудејску земљу крштава у Јордану. Осећа да иде јачи од њега: „Ја вас крштавам водом, а он ће вас крстити Духом светијем. И у то време дође Исус из Назарета Галилејскога и крсти га Јован у Јордану. И одмах излазећи из воде виђе небо гдје се отвори, и дух као голуб сиђе на њ.“³⁰ Основно одступање од Јеванђеља у народној песми *Крштење Исусово* јесте што се Исус не крштава као одрастао човек, већ као беба. Марија одлази у цркву Света Софија, где јој шестокрили анђели говоре да одведе Исуса Јовану Крститељу, да му се поклони и замоли да га крсти. У овој варијанти нема описа крштавања, ни појма Светог Духа, који је битан у Јеванђељу. Међутим овде је присутан Исусов став, „Ја сам истина и живот“, који је у песми изречен у стиховима:

²⁸ Исто.

²⁹ Владета Јеротић, *Старо и ново у хришћанству*, Источник, Београд, 1996, стр. 36.

³⁰ *Biblija ili Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta*, Evandjelje po Marku, (1; 8, 9, 10), str. 34.

„Ведро се небо расклопи,
Црна се земља затресе
Док крстише Христа Бога истина.“³¹

У Јеванђељу по Марку, после крштења, отвара се небо и Дух, у облику голуба, силази на Исуса. У варијанти песме *Крштење Исусово* слика крштења је ближа библијској, али се и овде осећа присуство анимизма у учествовању природе у овом великом догађају. После крштења вода се помама, а гора попада по трави, клањајући се Христу. Небо се, као у Јеванђељу, отвара (у песми су га раскрили анђели), а на источним вратима стоји Господ и гледа крштење. Слика је слична јеванђелској. Само недостаје глас Божји који каже: „И глас дође с неба ти си син мој љубазни који је по мојој вољи.“³² У *Новом завету* детињство Исуса Христа готово да није описано. У Јеванђељу по Луки дат је само један детаљ из доба Исусовог дечаштва, када је имао дванаест година. Родитељи траже Исуса који се изгубио „И послѣ три дана нађоше га у цркви гдје сједи међу учитељима, слуша их, и пита их.“³³ У народним песмама, које су записане у западним крајевима, пева се о детињству Исусовом. У једној песми Богородица изађе да простре Исусове пелене, а за то време Бог га узима себи. Интересантна је песма у којој мали Исус прави мостове преко којих ће прелазити грешне душе, док га у другој Богородица даје грлици да га причува, она заспи, а Јевреји га украду.

И васкрсење Исуса Христа нашло је место у усменом песништву. У песми из Вукове пете књиге *Српских народних пјесама* Исус васкрсава, анђели и свецѣ играју у колу, а Богородица је на челу. Слика је преузета из фолклорног колорита, где је врло важну функцију и у обредној и у обичајној пракси имало коло.

У песмама са етичким садржајем дата су основна хришћанска начела у којима су кључни љубав и милосрђе. Божје заповести су инкорпориране у устаљени хришћански кодекс верских песама. Народни певач, у оквирима сопствене традиције, ствара етичку вертикалу која се заснива на хришћанским начелима, али уз сопствену градацијску скалу вредновања греха. У песми *Највећи гријеси* народни певач набраја највеће грехове на скали народног барометра, а то су непоштовање кума, мржња на комшију, а највећи куђење девојке. Свети Петар својој мајци наводи грехове због којих не може у рај:

³¹ Вук Стефановић Караџић, *Српске народне пјесме* I, Просвета, Београд, 1969, стр. 128.

³² *Biblija ili Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta*, Evandjelje po Marku (1; 11), str. 34.

³³ Isto, Evandjelje po Luci, (2; 46), str. 55.

„Ни си гладног наранила
Ни жеднога напојила
Нит' си гола преодела,
Нити боса преобула
Нит' си слепом уделила,
Ни за душу наменила.“³⁴

У Посланици светог апостола Павла Римљанима стоји: „Дужни смо дакле, ми јаки слабости слабијех носити, и не себи угађати.“³⁵ Нарочито се истиче милосрђе према непријатељу: „Ако је, дакле, гладан непријатељ твој нахрани га, ако је жедан напој га, јер чинећи то угљевље огњено скупљаш на главу његову.“³⁶

Основно хришћанско начело праштања непријатељу и љубави према њему ретко је у усменом песништву. Оно је ближе старозаветном „око за око, зуб за зуб“. О праштању у усменој књижевности Јаша Продановић каже: „Праштање непријатељу, па и љубав према њему, као највиши морални идеал хришћанског учења, ретко се истиче у народним песмама. Оне су, напротив, пуне одмазде и освете за претрпљено зло и неправду. Има, ипак, примера кад из личности из народне поезије за ударац каменом враћају понудом хлеба.“³⁷

У народној традицији највећи греси били су: заклати дете, обљубити куму, посестриму или снаху, не поштовати родитеље, оклеветати некога, примити мито, не уделити сиротињи, украсти, похарати цркву, сипати воду у вино, не уделити сиротињи, уништити плод у утроби, љубити на веру девојку па је оставити, радити недељом, причестити се без исповести...

Питање које нам се намеће је да ли у усменом песништву има примера праштања, који би потврдили животност основног хришћанског начела: „Јер ако опраштате људима гријехе њихове, опростиће и вама ваш отац небески.“³⁸ Греси су опроштени онима који се искрено покају. У народном песништву има доста контрадикторности. Грешник често не може да умре док се не исповеди. Интересантни су примери исповести. У неким случајевима се грешнику греси опраштају, а у неким не.

Питање је зашто је у народној песми дошло до поништавања смисла исповедања и праштања. Није ли, то у суштни неразумевање смисла хришћанског праштања и исповести. Навешћемо два опозитна примера.

³⁴ Вук Стефановић Караџић, *Српске народне пјесме* I, Просвета, Београд, 1969, стр. 136.

³⁵ *Biblija ili Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta*, Rimljanima poslanica svetog apostola Pavla (15; 1), str. 147.

³⁶ Isto, Rimljanima poslanica svetog apostola Pavla (12;20), str. 146.

³⁷ Јаша Продановић, *Наша народна књижевност*, Савременик Српске књижевне задруге, Београд, 1932, стр. 51.

³⁸ *Biblija ili Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta*, Evandjelje po Matiju (6; 14), str. 9.

У песми из *Ерлангенског рукописа* грешник исповеда свештенику да је обљубио куме, снахе, девојке. Игуман каже да му се то може опростити јер је мајка требало да га ожени, и греси бивају опроштени. Има и примера да се грешник после кајања посвети.

Међутим, има и супротних примера, у којима свештеник одлучује којих грехова ће разрешити оног ко се исповеда, што није у складу са хришћанским начелом да Бог прашта, а не човек. У песми *Смрт Вука Бранковића* свештеник опрашта Вуку све грехове осим рушење цркве. У једној песми црква бежи од грешника који хоће да се исповеди, што се коси са хришћанским начелом да неће бити опроштен само онај грех за који се човек није покајао. Ако бисмо издвајали примере врхунског хришћанског начела, које се састоји у љубави, трпљењу и праштању, то би свакако била песма *Бездушна Неда*. Бела Неда отрује сестру и уда се за зета. Од сестре остану два сестрића која говоре да ће, кад порасту, носити тетки воду. Тетка их отрује. На гробу ниче босиљак. Два струка се договарају да ће израсти да се њима тетка кити. Тетка их чупа и баца у буњиште. Они израсту у два бора и хоће тетки да чине хлад. Тетка сече младе бориће и баца у ватру. Они из ватре један другом говоре да горе што боље да би се тетка угрејала. Народни певач је, дакле, могао да уђе у суштину праштања и безусловне љубави која „све сноси, све вјерује, свему се нада, све трпи“.³⁹

Народно песништво има доста примера кажњавања неверне жене, што налази потпору у Старом завету: „А човјек који учини прељубу с туђом женом што је учинио прељубу са женом ближњег свoga, да се погуби и прељубочинац и прељубочиница.“⁴⁰ Неверној жени се ретко када опрашта. Мушком неверству се не суди. Изузетак праштања неверној жени је праштање Бановић Страхиње. Намеће се питање да ли је чином праштања овај јунак који је био *Нетко* (што се, у јунаштву по антрополошком кључу не постаје лако) досегао највиши степен хришћанске врлине. Ако јесте, зашто није опростио и Југовићима?⁴¹

Народни певач је у свом стваралаштву полазио од хришћанске етике, али је колективни дух стварао свој сопствени морални кодекс, који није увек био у складу са основним хришћанским начелима.

³⁹ Исто, *Koricanima poslanica prva* (13; 7), str. 157.

⁴⁰ Исто, *Трећа књига Мојсијева* (20; 10), str. 99.

⁴¹ Проблем опраштања Бановић Страхиње Југовићима, у оквирима хришћанског тумачења, покренули су, на часовима Народне књижевности, студенти Српске књижевности и језика у Приштини.

ИСТОРИЈА И ФОЛКЛОР

Свети Стефан Дечански

Описивање некадашњих времена и догађаја обично се заснива на изворима који су поуздани. Ако извори нису аутентични, историчари се, да би дошли до истине, довијају на друге начине. Кроз историјску, научну слику једног времена, могу се похватати само фрагменти који још не представљају целовиту слику о догађајима и личностима, тако да се и уметност може укључити у грађење представе о прошлим временима. Као историјски извори могу послужити споменици, односно писма, натписи, новац, закони, преписка, дела писаца, домаћих и страних, а један од битних извора је и народно мишљење изражено у форми усменог стваралаштва.⁴²

Личност Стефана Дечанског занимљива је и за историчаре и за црквене кругове, али и за народ који је у легендама чувао култ о владару светитељу. Он ће ући у литературу у облику различитих жанрова, тако да га поред историјске, можемо посматрати и кроз призму књижевних жанрова, у овом случају житија и народне песме. Поред два житија, Даниловог ученика и Григорија Цамблака, култ Стефана Дечанског биће сачуван и у народним песмама, забележеним на територији Косова и Метохије, Црне Горе, Босне и Херцеговине и Македоније.⁴³

Да пођемо од историјских чињеница. Краљ Милутин (1282–1321) у једној од својих резиденција у Неродимљу губи вид и моћ говора и пада у постељу. Епископ Данило биће сведок краљевог боловања и слабљења дисциплине у држави. Наследник престола није био ни довољно одређен ни довољно уведен у власт. Војници су се у метежима сукобљавали и пљачкали, била је угрожена чак и погребна поворка, која је пратила краљево тело из Неродимља у Бањску. Ослепљеног Стефана Уроша III (Дечанског) који је био изгнан у Цариград, краљ Милутин, после заузимања црквених кругова, нарочито Светогораца и епископа Данила, игумана Хиландара и Бањске, враћа у Србију, највероватније око 1320. године. На Богојављење, 6. јануара 1322. Милутинов син Стефан Урош III био је крунисан „богодарованим венцем краљевства српског“. После крунисања дошло је до сукоба са бра-

⁴² Стојан Новаковић и Филолошка критика, Српска књижевна критика, књига 4, Матица српска, Нови Сад, Институт за књижевност и уметност, Београд, 1975, стр. 51.

⁴³ Види: Драгутин Костић, Народна песма о зидању Високих Дечана, стр. 16–33, Владимир Бован, Зидање манастира Дечана у епској народној песми, 165–203, у: Народна књижевност Срба на Косову, књига 10, Јединство, Приштина, 1980.

том Константином који није прихватио да има друго место у држави, већ ће изазвати сукоб у коме ће погинути.

Стефан Урош III био је добар владар и војсковођа. Са својом војском успева је 1330. године да порази бугарског цара Михаила, који је са својом војском кренуо на Србију. Утаборена српска војска, северно од Велбужда, успева да изненади бугарску војску и однесе победу. Историји је познат и сукоб Стефана са сином Душаном. У *Житију Стефана Дечанског* Даниловог ученика, Стефан Дечански је иницијатор сукоба, јер је, савладан ђаволом, омрзнуо сина који је приказан као богобојажљив човек. Насупрот овоме, Цамблак у свом житију иницијатора сукоба види у Душану. Сукоб оца и сина трајао је дуго. Према неодређеном казивању Даниловог ученика, Душан је кренуо са војском на оца. Стефан Дечански бива опкољен у своме двору у Неродимљу, а одатле бежи у тврђаву Петрич, где бива опкољен. Са женом и децом из другог брака бива затворен у звчанску тврђаву, где је, под нејасним околностима, изгубио живот 11. новембра 1331. године.⁴⁴

Непосредно после смрти Стефан Дечански добија црквени култ. Проглашен је за свеца, а његово нераспаднуто тело чува се у манастиру Високи Дечани. Црква га светкује 11/24 новембра. Како пада истог дана када и свети Мрата (светац који нема иконе ни помена у православном календару), многи који славе светог Мрату казују да славе Стефана Дечанског.⁴⁵

Житије Стефана Дечанског Даниловог ученика, има световну оријентацију. С обзиром на то да је настало пре него што је Стефан Дечански канонизован, у њему је дат лик Стефана владара, са извесним одступањем од историјске истине. Дело је настало за време Душанове владавине и писац је избегао да у житију говори о узроцима Стефанове смрти. Ово житије бави се животом владара, почевши од ослепљивања од стране краља Милутина, преко изгнанства у Цариград, повратка у Србију, крунисања, борбе са Византинцима, зидања манастира Дечани, борбе са Душаном и смрти. Житије нам даје лик владара кога красе хришћанске врлине. Постоје извесне сижејне разлике између житија Даниловог ученика и житија Григорија Цамблака. Како је у време настанка овог житија Стефан Дечански већ имао светачки ореол, а његов писац био монах и игуман манастира Дечани, разумљиво је да је његово дело имало и другу сврху и други угао гледања. Ово је класично житије светитеља, настало са циљем да се чита у манастиру. За Цамблака није била важна историјска истина колико духовни живот мученика. Он ствара лик који је сличан библијским (пореди га са библијским Јовом). Ако је интересовање Даниловог ученика био живот владара, овде је живот вла-

⁴⁴ Види: Радован Самарџић, Рајко Л. Веселиновић, Тома Поповић, *Историја српског народа*, II, СКЗ, 1994, стр. 496–510.

⁴⁵ Миле Недељковић, *Годишњи обичаји у Срба*, Вук Караџић, Београд, 1990, стр. 298.

дара мученика. Цамблук, на самом почетку житија, даје Стефанов духовни портрет: „Беше доброприсутан ка онима који говоре, тих речима, милостив према страдалницима, а толико се гнушаше гордости, да таквога није хтео ни погледати. Зато се срца и разуми свију распаљиваху у љубави према њему. И сав се беше начинио помоћником Вишњег а и ка њему једноме гледаше.“⁴⁶

И у житију Даниловог ученика наслућујемо духовност Стефана Дечанског. Данилов ученик га назива христољубивим, смерним, крепким, спремним на трпљење и ношење крста који му је Бог наменио: „Но овај христољубиви муж, лишен толике славе, не само тога но и светлости својих очију, не застења, нити похули, но све трпећи, благодараше Бога за све што му се догодило, и речи пророка јављајући, говораше: Трпећи претрпех Господа, и послушаће ме.“⁴⁷

Узрок Стефановог страдања је победа ђавола над Милутиновом младом женом Симонидом. Она, побуђена ђаволом, подиже Милутина да ослепи сина, што он и чини на Овчем пољу. Сиже житија Григорија Цамблук изгледало би овако: 1. Ослепљивање, 2. Протеривање у Константинов град, 3. Молитве, 4. Јављање Николе Макаријског у сну који му пророкује враћање вида, 5. Повратак у Србију, 6. Очево праштање, 7. Сукоб са братом, 8. Зидање манастира, 9. Битка код Велбужда, 10. Смрт, 11. Канонизација 12. Чуда.

Цамблаково дело не може, дословно, да служи као историјски извор јер је он изградио лик који се уклапа искључиво у кодекс хришћанске етике. Он пренебегава историјске чињенице које не иду у прилог светачком ореолу владара. Питање је да ли је Цамблук намерно прећутао Стефаново претендовање на власт, још за Милутиновог живота, и његов обрачун са братом Константином. Да ли оно што је историја забележила можемо узети као безусловну истину? Врло је тешко направити праву везу између историјских факата и уметничког текста. Уметник у делу ствара лик и његово полазиште могу бити историјске чињенице, али оне готово никада нису апсолутне. У оба житија сиже се углавном, са појединим одступањима, поклапа са историјским чињеницама. Пишући о српској средњовековној биографској књижевности Радмила Маринковић подсећа да је Григорије Цамблук у биографији Стефана Дечанског дао велики значај животописној средњовековној књижевности. У то време је Данилов ученик већ имао биографију, неку врсту романсиране војничке историје Стефана Дечанског, који је проглашен за светитеља и чији је гроб у Де-

⁴⁶ *Старе српске биографије*, Григорије Цамблук, *Житије краља Стефана Дечанског*, Просвета, Београд, 1975, стр. 206.

⁴⁷ *Данилови настављачи*, Просвета, СКЗ, Београд, 1989. стр. 28.

чанима „постао центар култа, око њега су морале кружити разне усмене, ако не и писане легенде.“⁴⁸

Како у сагледавању историјских збивања учествују документа, дела писаца и усмено предање, погледајмо на који је начин култ Стефана Дечанског живео у народној усменој традицији. Какав је однос колективне свести према ономе што је забележено у историји и црквеној литератури? Шта је из живота овог владара, светитеља, било занимљиво народном певачу? Колико је он, као несвесни стваралац, следио историјску истину, а колико је пуштао машти на вољу? Оно што је у народним песмама о Стефану Дечанском интересантно, то је да главни догађај, који је заступљен у оба житија (ослепљивање од стране оца), народни певач није опевао. Тешко је поверовати да овај историјски детаљ њему није био познат. Стефан Дечански је у народној песми мученик, али пред крај живота, јер је страдао мученичком смрћу. У народним песмама је присутан и мотив грађења манастира, као и култ Стефана Дечанског, који је овде насликан преко фолклорног мотива сукоба са Турцима и сватова који се клањају моштима светитеља.

Мотив смрти се јавља у оба житија, али и у народној песми. Компаративном анализом житија и народне песме долазимо до следећег: У житију Даниловог ученика долази до сукоба Стефана Дечанског и Душана. Мржња је овладала оцем, који се диже на богоугодног сина. Данилов ученик следи историјску истину и каже да Душан одводи оца у звечанску тврђаву да га чувају док не склопи мир. Смрт долази изненада, као Божја промисао: „Када је после овога прошло мало времена, овај родитељ његов у такому пребивалишту, као што напред указасмо, промислом Божјим (јер нико не може побећи од природне везе смрти, јер нико, љубимци моји, не зна, у који ће дан или час разлучити од тела), када се нико није надао, овај богочастиви и христољубиви краљ Урош III предаде дух свој господу.“⁴⁹

Смрт Стефана Дечанског у Цамблаковом житију приказана је у хришћанском духу радосног, поновног рађања и ослобађања од пролазности овоземаљског живота. Пророчки сан Николе Макаријског о смрти Стефана Дечанског биће дочекан с радошћу: „О добре вести! Уставши из сна, сузама радост мешаше, и себе бацивши на замљу, благодараше Бога и весника доброга пресељења. Јер он се жураше увек и хоћаше, ако му буде могуће, да остави земаљске узбуне, и даље да живи са Христом.“⁵⁰ Цамблук следи историјске чињенице које говоре да је Стефан Дечански завршио свој живот у звечанској тврђави. Наиме, после сукоба са оцем

⁴⁸ Радмила Маринковић, *Светородна господа српска*, Друштво за српски језик и књижевност Србије, Београд, 2007, стр. 34.

⁴⁹ *Данилови настављачи*, стр. 65.

⁵⁰ Григорије Цамблук, *Књижевни рад у Србији*, Просвета, СКЗ, Београд, 1989, стр. 70.

бива затворен у тврђаву и удављен. Тело је однесено у манастир Дечани, где је положено у гроб, и после седам година Стефан Дечански проглашен је за свеца.

Смрт Стефана Дечанског у народној традицији опевана је у две варијанте песама које је Богољуб Петрановић забележио у Босни и Херцеговини. У једној од варијаната наслућује се сукоб између Стефана Дечанског и Душана (у песми цар Симеун). Сукоб и несрећа наслућују се још у првим стиховима у којима је дата идилична слика славе светог Арханђела, коју слави Стефан Дечански. На слави су краљеви, цареви, српски везири, а понављање стиха „а фукари ни броја се не зна“ наслућује раздор и несрећу.

У житију Даниловог ученика ђаво је подигао Стефана Дечанског на мржњу према Душану. У житију Григорија Цамблака Душана на мржњу према оцу Стефану подиже слуга Тодор. У народним песмама чин смрти добија сасвим други ток. Краља, у песми, од смрти покушавају да отму тежаци, кириције, хајдуци, чобани... У чину откупљивања, које се понавља, има нечег митског, које само по себи није историјско. По Елијадеу колективно памћење „познаје само категорије и архетипове а не историјске догађаје и личности, будући да је личност, по њему, повезана са аутентичношћу и неповратношћу историје“.⁵¹ Мученичка смрт Стефана Дечанског је непобитна историјска чињеница која у народној песми бива трансформисана у сферу симболичног исказа. У свести колектива, још пре смрти, зачеће се култ Стефана Дечанског. У тексту, који изговара народ, док Стефана воде на погубљење, садржан је етички кодекс заслужене казне. Наиме, свако огрешење о принцип добра не може проћи некажњено. Свест колектива упозорава на последице нарушавања принципа добра који је за њих оличен у њиховом краљу:

„Немој нама објесити краља
У краља је халовита глава,
Побиће нас хала и времена;
Неће нама родити 'шеница,
Ни у брду винова лозица,
Ни бијеле изјањити овце,
Ни мушице челе изројити,
Ни пред кућом краве истелити
А у двору чедо не плакати.“⁵²

И у песми *Смрт краља Дечанског*, у збирци Богољуба Петрановића, Стефан Дечански је приказан као прави хришћанин и добар владар. Он се народу обраћа формулом благослова и здравице, које се понављају и носе

⁵¹ Vid. E. M. Meletinski, *Poetika mita*, Nolit, Beograd, str. 75.

⁵² Богољуб Петрановић, *Народне песме из Босне и Херцеговине*, Београд, књига II, 1867, стр. 93.

значање сакрално чистог времена. Тиме се постиже природни поредак и веза са ванвременским:

„А нека вас, моја сиротињо,
Из неба вам кишица падала,
Родила вам у пољу шеница,
А у брду винова лозица,
Б’јеле вам се изјањиле овце,
Мушице се челе изројиле
Пред двором се краве истелиле,
У двору вам чедо проплакало,
Кад ви знате за свог господара,
Господара од Дечана краља.“⁵³

У овој песми краљ умире сам, пророкујући шта ће се десити после његове смрти. Већ овде почињу његова чуда. По формули народне традиције, правда углавном бива задовољена и овде виновници смрти бивају кажњени. Миро, које се осећа у гори и бројни монаси, који односе тело у манастир Дечани и спуштају у саркофаг, два су детаља која одређују култ Стефана Дечанског у фолклорном жанру.

У варијанти ове песме, на слави Стефана Дечанског, званице разговарају о јунаштву. Краљ говори да ће замљу дати на управу сину Душану, само ће задржати три задужбине: Ђурђеове ступове, Острог и Високе Дечане. У овој песми налазимо анахронизам. Наиме, манастир Острог није могао постојати за време владавине Стефана Дечанског, јер је Василије Острошки имао своју испосницу у другој половини 17. века. У варијанти ове песме опевана је мученичка смрт, вешањем, од стране слуге Тодора:

„Свеза краљу наопако руке,
Од лаката, таман до ноката
Из ноката црна лије крвца
Пак направи црвена вјешала
Одм’ њега објесити шћаше.“⁵⁴

Народне песме о смрти Стефана Дечанског завршавају се стављањем тела у саркофаг. У њима се не помињу чуда светитеља, али се преко симбола наслућују. О чудима и светитељском култу Стефана Дечанског певаће народни певач у јуначким песмама. У Вуковој песми *Женидба Радул-бегова* моштима Стефана Дечанског клањају се сватови. Фолклор-

⁵³ Исто, стр. 93.

⁵⁴ Богољуб Петрановић, *Народне пјесме из Босне и Херцеговине*, књига III, Биоград, Државна штампарија, 1870, стр. 87.

ни елемент свадбе, преко симбола невесте, на посредан начин говори о развијеном култу Стефана Дечанског. Налазимо га и у епским песмама о походима Турака на манастир. Сваки њихов покушај пљачкања манастира био је спречен светитељском моћи и чудима Стефана Дечанског. У песми *Јаут бег и Перо Мркоњић* Турци се после пораза који су доживели у манастиру разбеже:

„Нити траже блага Немањића
Већ да кажу како им је било,
Кад су ишли цркви у Дечане
Те тражили Немањића благо.“⁵⁵

Народни певач је окренут суштини односа Стефана Дечанског и народа, што се види и о песмама које певају о смрти и његовим чудима.

Богољуб Петрановић је у Босни и Херцеговини забележио песму *Рођење Душаново* у којој Стефан Дечански тумачи својој краљици сан о рођењу сина који ће створити велико царство. Песме, које су забележене у овим крајевима, певају углавном о смрти Стефана Дечанског и његовом сукобу са сином Душаном. Нема песама које певају о зидању манастира. Тај мотив је био интересантан народним певачима који су били географски ближи манастиру. Песме које певају о зидању манастира забележене су на Косову и Метохији, као и у Македонији. Мотив зидања манастира налази се и у оба житија. Цамблак у свом житију даје врло леп опис природе која окружује манастир, као и сам изглед читавог манастирског комплекса.⁵⁶

⁵⁵ Вук С. Караџић, *Српске народне пјесме* IV, Просвета, Београд, 1969, стр. 86.

⁵⁶ „Ту извиру велики извори и напаја га бистра река, чија вода пре укуса даје велико руменило лицу, а после укуса велико добро растворење телу, тако да се нико не може наситити насладе воде. Са западне стране затварају га највише горе и њихове стрмине, и отуда је тамо здрав ваздух. Са источне стране овоме се приуподобљава велико поље, наводњавано истом реком. Такво је дакле место часно и достохвално за подизање манастира.

Прво около подиже град, довољно дуг и широк, утврђен честим кулама, а врата манастира наспрама црквеног лица мало се клоне ка јужној страни. А поред ових подиже превелику утврђену кулу, тако да је по висини равна црквеном врху. А по зидовима града около прилепљене су ћелије иноцима, као нека птичија гнезда, чему доликује реч пророка: „Бих као птица која се усамила на зиду“. А начини велику трпезарију, по здању највећу, уметништвом делатеља, кухињу и пекару, устројене у пространство. Па начини и игуманију, неко чудно дело и повести достојно, и саздавши све по реду и у лепоти, покрива многим оловом.

А посред свега овога он подиже добротелпни и боголепни храм, који унутра има велику дужину и ширину, а висину толику, да се умарају и очи оних који гледају. Држе га стубови од мрамора извајани, и ишаран је разним сводовима. А споља састављен је многочудно од углачаног мрамора, црвенога и уједно белог. И камење једнога са другим сачлањено је дивно и најуметничкије, тако да изгледа да је лице целог онога храма један камен, предивно састављен вештином да изгледа као да је срastaо у један, који се јавља у неисказаној некој лепоти, тако да се велика благодет сија онима који гледају, и увек лепота камена и величина даје храму највећу красоту, пошто је савршено извајан камен, на достојнолепност

И Данилов настављач у свом житију говори о градњи манастира. Пре почетка градње целу ноћ су чинили „свеноћна пјенија и молбе“, после чега мајстори почињу градњу „да је чудно и преславно онима који гледају, часне и многоразличне мраморе чинећи и ове полагајући у сазидање такве божаствене цркве“.⁵⁷

У песми *Зидање Дечана*, која је забележена на Косову, Стефан Дечански је приказан као брижан хришћанин који, по угледу на Немањиће, гради манастир Дечане. Он оставља сину Душану аманет у коме се, преко одређених хришћанских симбола, већ ствара култ светитеља. Осећа се његова изражена брига према народном духовном животу. Он говори сину:

„Чувај народ ко и своју главу
ђе ћеш цркве обалене наћи,
свуј остави од царева блага
да се граде пребијеле цркве;
ђе ћеш наћи воду у планину
свуд остави од својега блага
да се води вода из планине,
доводи се, сине, у шехере,
да је пије бони и невољни.“⁵⁸

Аманет који краљ оставља претходи грађењу манастира. Песма има детаљ кога нема у житију. Наиме, наслућује се долазак последњих времена о којима говори Стефанова сестра и моли брата да не гради манастир од срме и злата, већ од камена. Црква је висока да је височије нема, а шарена да је шареније нема, каже народни певач. Варијанта ове песме забележена је и у Македонији, где је био врло развијен култ Стефана Дечанског. У овој песми Стефан Дечански све поклања сину Душану и гради манастир. Сестра пророкује долазак последњих времена и страдање хришћана:

„По отдамна книги показует
се га бригу Турци ке налазет,
ни темеља Турци ке останет,
на Рисјани закон ке растурат.“⁵⁹

У народним песмама нема описа чуда светитеља, али се осећа његов хришћански дух. Оно што је у житију постигнуто могућностима које пружа

онима који су га учинили. А златне и сребрне сасуде, и свештене одежде и свилене тканине, које су имале бисере и драгоцене камење, не могу их ни описивати.“ Григорије Цамблук, *Књижевни рад у Србији*, Просвета, СКЗ, Београд, 1989, стр. 66.

⁵⁷ Данилови настављачи, Просвета, СКЗ, Београд, 1989, стр. 57.

⁵⁸ Владимир Бован, *Еписке народне песме Срба на Косову*, Јединство, 1990, стр. 271.

⁵⁹ Браћа Миладиновци, *Зборник*, Кочо Рацин, Скопје. 1961.

овај жанр у народној песми је постигнуто преко симбола. Симболом злата⁶⁰ дата је суштина Исуса Христа. У песми *Смрт краља Дечанског* за златним столом седе патријари, а уз злато се јавља и вино као симбол радости и Исусове крви. Преко симбола чобанина и стада јасан је јеванђелски однос духовног вође и верника.

Интересантан је и симбол росе који у фолклорној формули није никако случајан. Она има посебно значење у контексту благослова Стефана Дечанског:

„Од неба вам роса поросила,
А од земље рођа поплодила.“⁶¹

Ова формула слична је исказу старозаветног пророка Исаије који каже: „Росите небеса, озго, и облаци нека капљу правдом, нека се отвори земља и нека роди спасењем и заједно нека узрасте правда; ја Господин створих то.“⁶² Роса има значење милости Божије. Преко софре од шимшира⁶³ успостављена је бесмртност, а преко воде, коју у песми пију „бони и невољни“ рефлектован је појам вечности, извор живота, очишћење и поновно рађање. У облику народне формуле јавља се и симбол голуба,⁶⁴ камена⁶⁵ и броја седам, који симболише свеукупност моралног живота, јер кад се саберу три теолошке врлине; вера, нада и љубав и четири основне врлине; опрез, умереност, праведност и снага добија се број седам.⁶⁶

⁶⁰ „Ambivalentno – čista svetlost, duhovno blago koje daje Hrist, trijumf u nedaći, nekvarljivost (potopljeno u nečist zadržava čistoću), ali idolopoklonstvo (zlatno tele) i ovosvetsko bogatstvo.“ Dž. Kuper, *Ilustrovana enciklopedija tradicionalnih simbola*, Prosveta, Nolit, 1986, str. 192.

⁶¹ Богољуб Петрановић, *Народне песме из Босне и Херцеговине* III, Биоград, Државна штампарија, 1870, бр. 10, стр. 88.

⁶² *Biblija ili Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta*, str. 546.

⁶³ „Шимшир се помиње у народним песмама као лепо и скупоцено дрво: од њега се, у митским дворовима, праве кућне греде, палице, вретено (Софрић, 219). У песми „Двије сеје брата не имале“ праве сестре брата од *шимшировог* дрвета (у нади да га оживе?). У једној жетелачкој песми помиње се мртвачки сандук од ш. (СЕЗ, 32, 1925, 377).

У свадбеним обичајима ш. У околини нишкој има важну улогу: њиме се кити „огледни“ (свадбени) колач (СЕЗ, 16, 203), и у више прилика сватови (ibidem, 204; 210; 232), млади се на главу ставља венац од ш. (ib, 217). Приликом ритуалне службе детета, капа коју му кум доноси мора бити закићена ш. (Братство, 15, 9 = Schneeweis, 53).“ Веселин Чајкановић, *Речник српских народних веровања о биљкама*, СКЗ, БИГЗ, Просвета, Партедон М.А.М, Београд, 1994, стр. 216.

⁶⁴ „Sveti duh; Čistota; nadahnuta misao; mir, krštenje; prizor blagovesti, vode stvaranja.“ Dž. K. Kuper, *Ilustrovana enciklopedija tradicionalnih simbola*. Nolit, Beograd, 1970, str. 45.

⁶⁵ „Stabilnost; trajnost; pouzdanost; besmrtnost; nepropadljivost i vrhunске stvarnosti. Statičan život. Kamen, stena, planina, drvo ili gaj – svi su simbolično povezani – može da predstavlja čitavu vasseljenu.“ Isto, str. 61.

⁶⁶ *SEDAМ* Broj svemira, makrokozma. Potpunost; sveukupnost. S nebesima i dušom kao brojem tri, te zemljom i telom kao brojem četiri, prvi je broj što sadrži i duhovno i svetovno. Savršenstvo je; bezbednost; sigurnost; počinak; izobilje; reintegracija; sinteza, takode devičanstvo

Ови симболи јавиће се и у житију, али у овом жанру немају метафори-
чко значење. Историјске чињенице, које се односе на Стефана Дечанског,
нашле су место у уметности речи. Историја је само полазиште у грађењу
лика владара светитеља који у усменој традицији и средњовековној
биографској књижевности добија свој нови живот.

i broj velike majke. Sedam je vaseljenskih stadijuma, nebesa, pakla, glavnih planeta i njihovih
metala, svemirskih krugova, sunčanih zraka, čovekovih dobi, stubova mudrosti, lunarnih odeljaka
duge, dana u nedelji, nota na lestvici, svetskih čuda itd. Sedmi sunčani zrak je staza čovekovog
prelaska s ovog na onaj svet...

Hrišćanska: Bog je predstavljen sedmim zrakom, koji je u središtu šest zrakova stvaranja.
Sedam je svetih tajni; darova Duhovih; sedam vrлина, koje se sastoje od 3+4 teološke, odnosno
glavne; sedam smrtnih grehova; bojeva ili planina u čistilištu; opšteobrazovanih predmeta;
kristalnih sfera u kojima su planete; velikih proroka; anđela Božje prisutnosti; đavola koje je Hrist
izagnao; sedmodnevno razdoblje posta i pokajanja; sedam radosti i tuga Marijinih; zatočnika
hrišćanstva; ranocrkvenih sabora; sedmi dan, posle šest dana stvaranja, bio je dan počinka. U
Starom zavetu je sedam Valamovih oltara, telaca i ovnova za žrtvu; truba; obilazak Jerihona;
Nemanovih kupanja u Jordanu; Samsonovih spona; dete koje je Jelisije digao iz mrtvih kihnulo
je sedam puta; kovčeg se ustavio sedmog meseca, a golubica je ispuštena posle sedam dana.“
Isto, str. 24.